

اسنادی از انجمن‌ها و مجامع مذهبی در دوره پهلوی

ریشه‌های عمیق اجتماعی دین در حیات فردی و اجتماعی جامعه ایران باعث شده است تا اندیشه‌های اعتقادی و نهاد دین در کلیه عرصه‌های تاریخ ایران نقش و کارکردی گسترده یابد. تأسیس مراکز، انجمن‌ها، هیأت‌ها و سازمان‌های دینی، بخشی از تجلی باورهای اعتقادی اهل دین بوده است.

در دوره پهلوی اول، با تشدید سیاست‌های استبدادی رضا شاه، طبعاً دامنه فعالیت آن مراکز و نهادها محدود شد و برخی از آن‌ها رو به محاق گذاشتند.

اما با فرا رسیدن شهریور ۱۳۲۰ و سقوط رضا شاه بار دیگر این نهادها و مراکز و انجمن‌ها سر برآورده و دوره تداوم و گسترش حیات و فعالیت آنها آغاز شد.

کتاب حاضر، حاوی اسنادی از انجمن‌ها و مجامع مذهبی دوره پهلوی است که ناظر بر تکاپوی نهادهای مذهبی در مواجهه با تحولات و افکار جدید و تلاش روحانیون و جامعه مذهبی برای گسترش و توسعه نفوذ نهادهای مذهبی در حیات اجتماعی و سیاسی جامعه ایران است. این اسناد شامل مکاتبات انجمن‌ها و مجامع مذهبی با دولت و اعلامیه‌ها و گزارشات شهرداری و ماموران دولت از اجتماعات مذهبی است که به مدد آنها می‌توان به ابعادی از تاریخ اجتماعی، فرهنگی و سیاسی پی برد.

تعداد اسناد این مجموعه، ۱۴۹ فقره است و مشتمل بر اسنادی می‌باشد که در «مرکز اسناد ریاست جمهوری» نگهداری می‌شود.

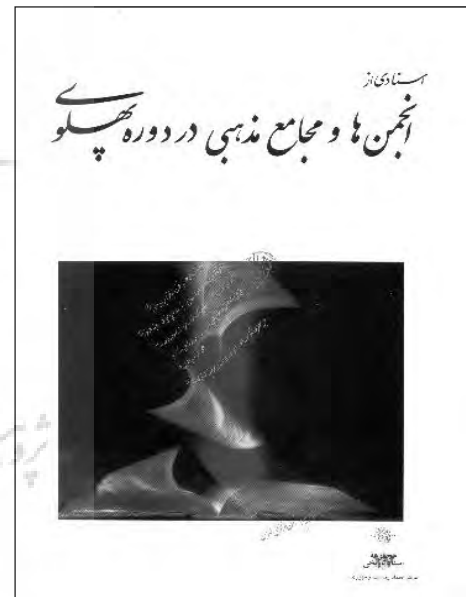
این کتاب هفدهمین جلد از مجموعه کتاب‌های اسناد مرکز ریاست جمهوری است که در زیر عنوان موضوعی «سیاست و اجتماع» منتشر می‌شود.

تهیه و تدوین‌کنندگان این مجموعه، در یک تحلیل و تقسیم‌بندی کلی براساس اسناد این کتاب، انجمن‌ها و مجامع مذهبی دوره پهلوی را به دو گروه: ۱- انجمن‌های مذهبی - منطقه‌ای، ۲- انجمن‌های مذهبی - فرامنطقه‌ای تقسیم کرده‌اند و برای هر گروه ویژگی‌های زیر را قائل شده‌اند:

۱- انجمن‌های مذهبی - منطقه‌ای: شامل انجمن‌هایی می‌شود که در امور عمرانی - خیریه منطقه زیست خود فعالیت داشته و گاه در امور فرهنگی و آموزشی نیز اقداماتی در حد منطقه خود داشته‌اند که به نظر می‌رسد محدودیت فعالیت این انجمن‌ها، به دلیل عدم استطاعت و توانایی آنها بوده است. از دیگر مشخصه‌های اینگونه انجمن‌ها می‌توان به اشتغال آنها به امور و تظاهرات مذهبی اشاره کرد و دخالت آنها در امور سیاسی بیشتر در حد همان منطقه خودشان و انتقاد به عملکرد مسوولان محل محدود می‌شده است. از جمله این انجمن‌ها هستند: انجمن‌های عزاداران حسینی بروجرد، انجمن احیاء تعمیرات مساجد قدیمه، انجمن مرکزی مبارزه با فساد و فحشا، جمعیت برادران اسلامی، جمعیت مسلمین اصفهان، جامعه اهل منبر کرمان، اتحادیه مسلمین سرورستان، هیأت اسلامی یزد و...

۲- انجمن‌های مذهبی، فرامنطقه‌ای: انجمن‌هایی را شامل می‌شوند که در صحنه سیاسی - اجتماعی فعال بوده و نسبت به حوادث ایران و جهان واکنش نشان می‌دادند. برخی از این انجمن‌ها در قبال حادثه مهم آن سال‌ها یعنی ملی شدن نفت واکنش نشان داده و از طرق مختلف همچون برگزاری میتینگ و حتی مراسم مذهبی در همراهی با آن می‌کوشیدند و گروهی دیگر از آنها در مقاطع مختلف پس از شهریور ۱۳۲۰ نسبت به تحولات جهانی مانند خطر اسرائیل و مبارزه الجزایری‌ها و مصری‌ها با استعمارگران حساسیت نشان می‌دادند. انجمن‌ها و مجامعی همچون ائمه جماعت تهران، اتحادیه جوانان سادات حسینی، اتحادیه مسلمین رشت، اخوان المسلمین ایران، کانون نشر حقایق اسلامی، جامعه مبلغین اسلامی، جامعه مسلمین تبریز، جبهه مجاهدین بابل، هیأت علمیه اصفهان، هیأت علمیه تهران، هیأت قائمیه و... در این حیطه قرار دارند. دسته‌ای از انجمن‌های مذهبی - فرامنطقه‌ای در امور فرهنگی - اجتماعی فعال بودند و با ایجاد مراکز آموزشی، چاپ و نشر کتب و مجلات مذهبی و ایراد سخنرانی‌های مذهبی از طریق رادیو سعی در گسترش آموزه‌های دینی به شیوه نوین داشتند. اینگونه انجمن‌ها معمولاً در مناطق دیگر کشور دارای شعبی بودند و در اشاعه اندیشه دینی می‌کوشیدند. فعالیت این نوع انجمن‌ها به نوعی مقابله با فعالیت‌های فرقه‌های مذهبی و برخی از گروه‌های سیاسی مانند بهایی‌ها و حزب توده پس از شهریور ۱۳۲۰ بود. گروه‌هایی همچون جامعه تعلیمات اسلامی، انجمن تبلیغات اسلامی، جامعه تبلیغات دینی، کانون نشر حقایق اسلامی و... در این جهت فعالیت می‌کردند.»

در پایان کتاب عکس‌هایی از سیاستمداران و روحانیون برجسته عصر پهلوی، فهرست انجمن‌ها و مجامع مذهبی و نمایه اسامی به چاپ رسیده است.

- اسنادی از انجمن‌ها و مجامع مذهبی در دوره پهلوی
- تهیه و تنظیم: مرکز اسناد ریاست جمهوری
- به کوشش: حجت فلاح توتکار و رضا مختاری اصفهانی
- ناشر: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، سازمان چاپ و انتشارات، تهران، چاپ اول، تیر ۱۳۸۱، ۴۹۷ ص، ۳۰۰۰۰ ریال، شابک ۹۶۴-۴۲۲-۴۴۴-۲